

Enligt sändlista

Ändring av föreskrifterna för naturreservatet Stora
Karlsö samt revidering av skötselplanen för reservatet

UPPGIFTER OM NATURRESERVATET

Namn	Naturreservatet Stora Karlsö
Kommun	Gotlands
Socken	Eksta
Läge	Ca 5,5 km utanför Gotlands västkust
Kartblad	Ekonomiska kartbladet 068 06 (06I 0g), Stora Karlsö
Gräns	Reservatet omfattar ön Stora Karlsö med omgivande vattenområde intill ett avstånd av 1 000 m från öns strandlinje (se karta, bilaga 1)
Area	1 180 ha (246 ha land, 934 hektar vatten)
Fastigheter	Stora Karlsö 1:3, 1:4 och 1:5
Markägare	Stora Karlsö 1:3: Karlsö Jagt- och Djurskyddsförenings AB Stora Karlsö 1:4: Eksta församling, c/o Rune Andersson, Stjärnarve, Eksta, 620 20 Klintehamn Stora Karlsö 1:5: Staten genom statens naturvårdsverk
Naturvårdsförvaltare	Karlsö Jagt- och Djurskyddsförenings AB

./.

1990-12-03

231-2002-90

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Ändamålet med reservatet skall vara att skydda och vårda ön med dess geologiska formationer och särpräglade och rika fauna och flora.

För området skall gälla de föreskrifter enligt 8-10 §§ naturvårdslagen och 9 § naturvårdsförordningen (1976: 484) som anges nedan. Tidigare gällande föreskrifter upphör att gälla då det nu fattade beslutet vunnit laga kraft.

RESERVATSFÖRESKRIFTER

- A. Föreskrifter enligt 8 § naturvårdslagen om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom reservatet
-

Utöver vad som eljest gäller är det förbjudet att

- 1 uppföra ny byggnad eller ändra befintlig byggnad,
 - 2 uppföra flaggstång, mast, antenn eller sjömärke,
 - 3 anlägga väg eller stig,
 - 4 anlägga hamn, brygga eller pir,
 - 5 bedriva täkt av berg, sten, grus, sand eller jord,
 - 6 tillföra växtnäringsämne eller använda kemiskt bekämpningsmedel,
 - 7 plantera eller så träd, buskar eller andra växter,
 - 8 plantera in djur,
 - 9 jaga annat vilt än skogshare, räv eller mink,
 - 10 föra motordrivet fordon utanför på bifogad karta (bilaga 5) markerade vägar,
- ./.

Vidare är det utan länsstyrelsens tillstånd förbjudet att

- 11 anlägga luft- eller markledning eller rör eller ledning i vattnet eller på havsbotten,
- 12 sätta upp tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning,
- 13 anordna upplag annat än tillfälligt i samband med områdets skötsel,

1990-12-03

231-2002-90

- 14 uppföra stängsel eller annan hägnad,
- 15 borra, spränga, gräva, schakta, muddra, utfylla eller tippa,
- ./.
- 16 avverka eller röja träd eller buskar utöver vad som anges i bifogade skötselplan (bilaga 6),
- 17 anordna eller upplåta mark för skytteövning eller skyttetävling,
- 18 bedriva eller upplåta mark för militär övningsverksamhet,
- 19 mot ersättning upplåta byggnad, rum eller annat utrymme för övernattnig,
- 20 bedriva turistrafik till ön.

B. Föreskrifter enligt 9 § naturvårdslagen om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med reservatet:

- 1 Anordningar för utmärkning av och upplysning om reservatet och de delar av reservatet som omfattas av tillträdesförbud till skydd för fågellivet.
- 2 Åtgärder för skötsel av reservatet enligt vad som närmare anges i bifogad skötselplan (bilaga 6).
- 3 Under tiden 1 september-14 mars skall allmänheten äga rätt att nyttja bryggan i Norderhamn.

C Föreskrifter enligt 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom reservatet

Utöver vad som eljest gäller är det förbjudet att

- ./.
- 1 under tiden 15 mars-15 augusti beträda eller vistas inom de delar av reservatet som avgränsats på bifogade kartor, bilaga 2 (landområde) och 3 (vattenområde),
 - 2 under tiden 15 mars-31 augusti stiga iland på ön utan tillstånd av länsstyrelsens eller av länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet.

Under tiden 1 september-14 mars äger allmänheten rätt att vistas på ön efter skriftlig anmälan. Besö-

1990-12-03

231-2002-90

- kare skall göra sådan anmälan omedelbart efter ilandstigning vid bryggan i Norderhamn,
- 3 landstiga på annan plats än Norderhamn utan tillstånd av länsstyrelsen eller av länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet,
 - 4 under tiden 15 mars-31 augusti förtöja eller ankra fartyg i Norderhamn (områdets utbredning framgår av karta, bilaga 4) utan tillstånd av länsstyrelsen eller av länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet,
 - 5 brädsegla (windsurfa), åka vattenskidor eller framföra vattenskoter,
 - 6 föra motordrivet fordon,
 - 7 landa med luftfarkost,
 - 8 under tiden 15 mars-15 augusti fiska med annat än handredskap eller att fiska från stranden,
 - 9 föra iland hund, katt eller annat sällskapsdjur,
 - 10 plocka eller gräva upp växter eller svampar,
 - 11 insamla insekter, spindlar, snäckor eller sniglar,
 - 12 fånga eller döda grod- eller kräldjur,
 - 13 fånga fåglar för ringmärkning utan länsstyrelsens tillstånd,
 - 14 insamla fossil eller förflytta eller bortföra block eller sten,
 - 15 gräva, hacka, mejsla, rista, borra eller på annat sätt skada mark, fast berg, block eller sten,
 - 16 sätta upp tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning,
 - 17 göra upp öppen eld,
 - 18 tälta,
 - 19 använda radio, bandspelare eller musikinstrument på ett störande sätt utomhus,
 - 20 bedriva turisttrafik till ön.

Föreskrifterna C 1-5, 7-14 och 18-19 gäller även markägare och innehavare av särskild rätt. Utan hinder av förbudet C 1 och C 3 får dock ordinarie turbot, efter

1990-12-03

231-2002-90

tillstånd av länsstyrelsen eller av länsstyrelsen förordnad tillsynsman för reservatet, undantagsvis angöra Suderhamn. Fartyget skall därvid föras den kortaste vägen genom vattenområdet med befaringsförbud 15.3-15.8.

I samband med att tillstånd givits för ordinarie turbåt att angöra bryggan i Suderhamn, får även motordrivet fordon, utan hinder av förbud A 10, föras på vägen ned till Suderhamn.

D Föreskrifter enligt 9 § naturvårdsförordningen (1976: 484) rörande naturvårdsförvaltningen av reservatet

1 Länsstyrelsen fastställer de föreskrifter m m om naturvårdsförvaltningen som framgår av bifogad skötselplan (bilaga 6).

Inom ramen för dessa kan länsstyrelsen fortlöpande meddela direktiv för förvaltningen.

2 Reservatet liksom områden med särskilt tillträdesförbud till skydd för fågellivet skall utmärkas enligt svensk standard (SIS 03 15 22) och SNV:s anvisningar.

3 Naturvårdsförvaltare skall vara Karlsö Jagt- och Djurskyddsförenings AB genom sin styrelse och verkställande direktör. Bolaget skall vid förvaltningen fortlöpande samråda med länsstyrelsen.

BESKRIVNING AV OMRÅDET

Geologi

Liksom på övriga Gotland är berggrunden på Stora Karlsö uppbyggd av fossila revbildningar som ligger mer eller mindre inbäddade i lager av sedimentära kalkbergarter (lagrad kalksten och mägersten). Stratigrafiskt tillhör bergartslagren på Stora Karlsö huvudsakligen den s k Slitegruppen och har bildats för ca 430 miljoner år sedan, under den s k silurperioden. Berggrunden är rik på fossil av de organismer som levde i det varma siluriska havet: stromatoporoider, koraller, sjöljiljor, mossdjur, armfotingar, snäckor m m.

Men Stora Karlsös topografi är inte bara ett resultat av berggrundens beskaffenhet utan har i hög grad också formats av erosion och vittring. Så t ex har havet format öns höga klinter och många grottor, frilagt raukar och byggt upp strandvallar. Kemisk vittring har gett upphov till vidsträckta karstmarker uppe på platåerna.

1990-12-03

231-2002-90

Stora Karlsö är till formen närmast rektangulär med de ungefärliga måtten 1,5 x 2 km. Ön domineras av två stora höjdplatåer, Marmorberget i nordväst och Roisu hajd i nordost. Mellan dessa ligger Norderslätt med Norderhamn i en markerad sänka, som i väster avgränsas av det branta Norderhamnsberget och i öster av Austerberget.

Innanför den västra, norra och nordöstra stranden reser sig branta strandklintar. Då och då händer det att delar av klintarna rasar ned, och under 1900-talet har större ras skett vid Stornasar (oktober 1905), Utfall (januari 1910) och Västerberget (januari 1985).

Öns högsta punkt, 51,6 m ö h, ligger uppe på den centrala delen av Roisu hajd.

Även på öns södra del finns en strandslätt, Suderslätt, som sträcker sig från Vinglu och Brygge i väster till Äske i öster. Mot norr avgränsas Suderslätt av en låg klint.

I öns klintar finns ett 30-tal grottor, som bildats under främst Ancyclus- eller Litorinatid. Djupast är Lushålet (15 m), Rindhålet (14 m) och Korphålet (15 m) i Västerberget, Svartsprang (19 m) i Hien, Moses grotta (15 m) och Sjörovarens grotta (22 m) i Norderhamnsberget samt Stora Förvar (21 m) och Jungfruhålet (21 m) i Austerberget.

Längs öns sydöstra strand, från Stiudden till Äske, sträcker sig ett ca 1 km långt raukfält, Svarthällar. En mindre samling raukar står sydväst om Lauphargi, och i Norderhamnsberget har en stor raukport (Hässelby läde) utbildats.

Både på Marmorberget och på Roisu hajd är de plana hållmarkerna starkt påverkade av karstvittring.

På framför allt de två strandslätterna Norderslätt och Suderslätt finns serier av välutbildade strandvallar, och såväl Ancyclus- som Litorinastrandvallen framträder ställvis mycket tydligt. Vid Vinglu finns en märklig typ av klapperstensfält, där klappern består av stora kalkstensplattor.

På den västra sidan av ön ligger en mindre myr. Myrлагерföljden är ca 2,4 m tjock och består av torv och gyttja.

Växtlighet

Från vegetationssynpunkt kan naturen på Stora Karlsö närmast karaktäriseras som ett igenväxande beteslandskap.

1990-12-03

231-2002-90

Stora Karlsö har betats under lång tid, åtminstone sedan Medeltiden och fram till slutet av 1800-talet. Främst är det får man har hållit här ute men ibland även hästar. Betet har säkerligen tidvis varit intensivt, och när fåren slutgiltigt togs bort 1887, var Stora Karlsö tämligen kalbetad och såg då ut ungefär så som grannön Lilla Karlsö gör än i dag. På ön fanns endast ett fåtal träd, bl a Linnés ask uppe på krönet av Roisu hajd och några lundalmar vid Älmar.

I och med att fåren togs bort 1887, skapades helt nya möjligheter för träd, buskar och andra beteskänsliga växter att etablera sig på Stora Karlsö. Naturen gavs dessutom åtskillig hjälp på traven av det nybildade Karlsöbolaget, som under slutet av 1800-talet lät plantera eller så ett stort antal träd och buskar på ön. Kvarstående resultat av dessa planteringar är bl a de två tujabestånden på Norderslätt, de täta vejksebuskagen längs öns stränder liksom andra främmande inslag som äkta valnöt, klibb- och gråal, bok, poppel, tysk lönn, häckkaragan, gullregn, harris, ärttörne och mahonia. Även en del av öns mer "normala" trädflora härstammar från dessa planteringar.

Mer än 100 år har nu gått sedan fåren togs bort från Stora Karlsö, och under denna period har öns utseende genomgått en dramatisk förändring. I bl a Hien, Norderhamnsberget, Austerberget och Hassli döljs rasbranterna och klintarna numera i stor utsträckning av en tät lövskogsridda dominerad av ask, lönn, rönn och finnoxel.

Enen, av vilken det vid sekelskiftet bara fanns några få exemplar, växer nu i mängd över i stort sett hela ön, och på bl a södra delen av Marmorberget, östra delen av Norderslätt, västra delen av Roisu hajd och östra delen av Suderslätt bildar enbuskagen täta, nästan ogenomträngliga snår.

Även ört- och gräsfloran har i många avseenden hittills gynnats av att fårbetet upphört, och till de mest iögonfallande inslagen i Stora Karlsös försommarflora hör numera de täta mattorna av Adam och Eva och S:t Pers nycklar i slutet av maj. En fortsatt igenväxning kommer dock sannolikt på sikt att missgynna dessa orkidéer.

Men trots en långt framskriden igenväxning av stora delar av ön, är Stora Karlsös hållmarker fortfarande förhållandevis öppna och alvarpräglade. Karaktärsväxter på dessa magra marker är bl a gräsen fårvingel och ängshavre samt örter som liten sandlilja, vår- och alvararv, kustruta, småfingerört, brudbröd, getvåpling, vildlin, solvända, gul-, vit- och färgmåra, backtimjan, bergsskrabba, solvända, svartkämpar och gråfibbla.

1990-12-03

231-2002-90

På Stora Karlsö växer ett flertal i Sverige hotade eller sällsynta växtarter. Till dessa hör bl a karlsösallat (i Sverige bara på Karlsöarna), våradonis, hylsnejlika, paddfot, toppjungfrulin, alvarveronika, gullborste, hjärtstilla, blåblommig sminkrot och mossan karlsöbryum.

Fauna

Däggdjur

Av landlevande däggdjur finns på Stora Karlsö endast skogshare samt några få arter fladdermöss, av vilka vattenfladdermus och nordisk fladdermus förefaller vara talrikast.

Skogsharen har i perioder funnits på Stora Karlsö åtminstone sedan början av 1700-talet. Ibland har stammen uppgått till hundratals djur, men flera gånger har bl a stränga vintrar eller sjukdomar reducerat stammen kraftigt eller t o m slagit ut den helt. Nya harar har därför planterats ut på Stora Karlsö vid flera tillfällen, senast 1985-86.

Sedan fåren togs bort från Stora Karlsö, har hararna i stort sett ensamma svarat för det bete som förekommit på ön. (Under åren 1887-1951 höll dock fyrpersonalen några få kor på ön.) Detta bete har dock tidvis haft en påtagligt nedhållande effekt på vegetationen. Av träden drabbas främst Sorbus-arterna samt alm, lönn och tall (skott) - under perioder med stor harstam förekommer nästan ingen föryngring alls hos dessa trädslag. För att inom vissa områden minska hararnas angrepp på träd och buskar inhägnades fem större områden i slutet av 1950-talet. Av dessa fem inhägnader är fyra numera i huvudsak rivna, och kvar finns bara ett hägn öster om Älmar. I början av 1970-talet sattes ett 100-tal nätburar upp till skydd för enskilda trädplantor.

Fåglar

Ett drygt 50-tal fågelarter häckar på Stora Karlsö. Till de talrikaste häckfåglarna hör sillgrissla (ca 7 500 häckande par), tordmule (ca 1 700 par), ejder (ca 1 100 par), gråtrut (ca 400 par), silltrut (ca 350 par) och svärta (ca 280 par). Kolonierna av sillgrissla och tordmule är de största i Östersjön, och av sillgrissla häckar omkring 3/4 av hela Östersjöbeståndet på Stora Karlsö.

Andra vanliga häckfåglar på ön är gravand, småskrake, strandskata, fiskmås, tobisgrissla, skogsduva, sånglärka, hussvala, skärpiplärka, sädesärta, stenskvätta, törnsångare, lövsångare och stare. Bland övriga arter

1990-12-03

231-2002-90

kan nämnas höksångare och rosenfink, som båda årligen häckar med 5-10 par på ön.

Vår och höst rastar tidvis stora mängder flyttande småfåglar på Stora Karlsö. Under vinterhalvåret besöks ön ofta av rovfåglar som duvhök och kungsörn.

Kräl- och groddjur

Av reptiler och groddjur är endast vanlig padda och liten vattensalamander bofasta på Stora Karlsö. Vid några tillfällen har snok påträffats.

Insekter och andra smådjur

På Stora Karlsö förekommer ett flertal sällsynta och i Sverige utrotningshotade ryggradslösa djur. Som exempel kan nämnas tvåtandad spolsnäcka, fjärilarna svartfläckig blåvinge, honungsklöverblåvinge och flenörtkapuschongfly samt myran *Myrmecina graminicola*.

ÄRENDETS BEREDNING

Stora Karlsö avsattes som naturreservat genom beslut av länsstyrelsen 1970-04-24.

Ön hade dock redan tidigare åtnjutit ett visst skydd genom att den i ett kungligt brev av år 1889 förklarats vara likställd med hägnad jaktpark. Detta gjorde det möjligt för Stora Karlsös störste ägare, Karlsö Jagt- och Djurskyddsförenings AB, att på ön tillämpa egna fridlysningsbestämmelser.

Med stöd av 1 § Kungl Maj:ts kungörelse den 26 mars 1965 om lokala bestämmelser till skydd av djurlivet förordnade länsstyrelsen 1966-12-01 om förbud mot all jakt på sjöfågel på allmänt vattenområde runt Stora Karlsö in- till 3 000 m från stranden från och med den 1 januari 1967.

Länsstyrelsen beslöt 1976-12-20 om en utökning av den till reservatet hörande vattenarealen, om revidering av reservatsföreskrifterna samt fastställde en skötselplan. Regeringen ändrade 1978-03-16 länsstyrelsens beslut i vissa delar.

Bland annat med anledning av att regeringen 1989-05-25 beslutade att åretruntbemanningen av Stora Karlsö skulle upphöra fr o m 1989-07-01, började länsstyrelsen i augusti 1989 arbetet med att se över reservatsföreskrifterna och skötselplanen för reservatet. Redan 1988 hade dock länsstyrelsen initierat en noggrann inventering av

1990-12-03

231-2002-90

öns träd- och buskvegetation.

Ett förslag till nya föreskrifter och revidering av skötselplanen sändes i april 1990 ut på remiss till berörda markägare, naturvårdsverket, Gotlands kommun samt ytterligare ett drygt 15-tal myndigheter och organisationer.

Frågan om ett eventuellt återupptagande av beteshävderna på Stora Karlsö diskuterades den 27 september 1990 vid ett möte på naturvårdsverket.

OMRÅDETS BETYDELSE OCH BEHOV AV SKYDD OCH VÅRD

Området är geologiskt intressant bl a genom sina höga klintar, grottor, raukar, välutbildade karstmarker och strandvallar samt genom sin fossilrika berggrund. Området är botaniskt intressant bl a genom sina vidsträckta alvarmarker med en betespräglad flora, sin orkidérikedom och genom förekomster av flera i landet utrotningshotade växtarter. Området är zoologiskt intressant bl a genom att det utgör häckningsplats för stora mängder havsfåglar och genom förekomster av flera sällsynta och hotade insektsarter. Även den marina miljön är viktig, eftersom den bl a utgör livsmiljö för öns olika sjöfågelarter och deras föda. Området är intressant även som utflyktmål för naturintresserade. Området är dessutom av stort intresse från kulturmiljösynpunkt, bl a på grund av det stora antal fornlämningar som finns på ön.

De geologiska bildningarna är känsliga för skadegörelse och kan delvis döljas av uppväxande träd och buskar. Floran är delvis känslig för såväl alltför intensivt bete som för alltför långt gående igenväxning. Faunan är känslig för störningar och biotopförändringar. Vad gäller alkfåglarna, kan framför allt flyg och fartyg som passerar alltför nära kolonierna under häckningssäsongen ge upphov till kraftiga störningar som kan leda till omfattande förluster av ägg och ungar. Såväl alkor som andra dykande sjöfåglar riskerar att fastna i nät och andra fiskeredskap och drunkna.

Stora Karlsö ingår i område av riksintresse för naturvården (område nr I 52) och i område av riksintresse för friluftslivet (område I 6). Ön ingår även i område av riksintresse för kulturminnesvården.

Med anledning av Stora Karlsös stora naturvården har ön av statens naturvårdsverk förslagits ingå i en planerad nationalpark bestående av de båda Karlsöarna med omgivande vattenområden. Eftersom Stora Karlsö ej ägs av staten, torde ett bildande av en nationalpark där denna ö ingår i varje fall inte vara omedelbart förestående.

1990-12-03

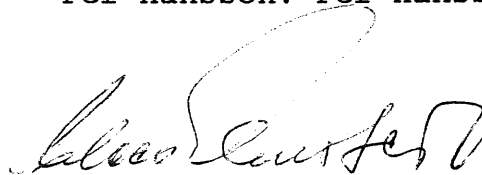
231-2002-90

./.

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, miljödepartementet (se bilaga 7, formulär A).

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Claes Elmstedt, ordförande, och ledamöterna Torsten Frölich, Torsten Gustafsson, Bertil Jakobson, Ingvar Kolmodin, Harriet Lihnell, Henry Lindkvist, Barbro Nilsson, Lennart Petersson och Ingibjörg Sigurdsdottir samt tjänstgörande suppleanterna Henning Bogren, Yngve Friberg, Björn Larsson och Claes-Göran Larsson.

I den slutliga handläggningen har även deltagit länsrådet Jan Björklund, 1:e länsassessorn Nils Strehlenert, byrådirektören Stellan Hedgren och avdelningsdirektören Per Hansson. Per Hansson föredrog ärendet.

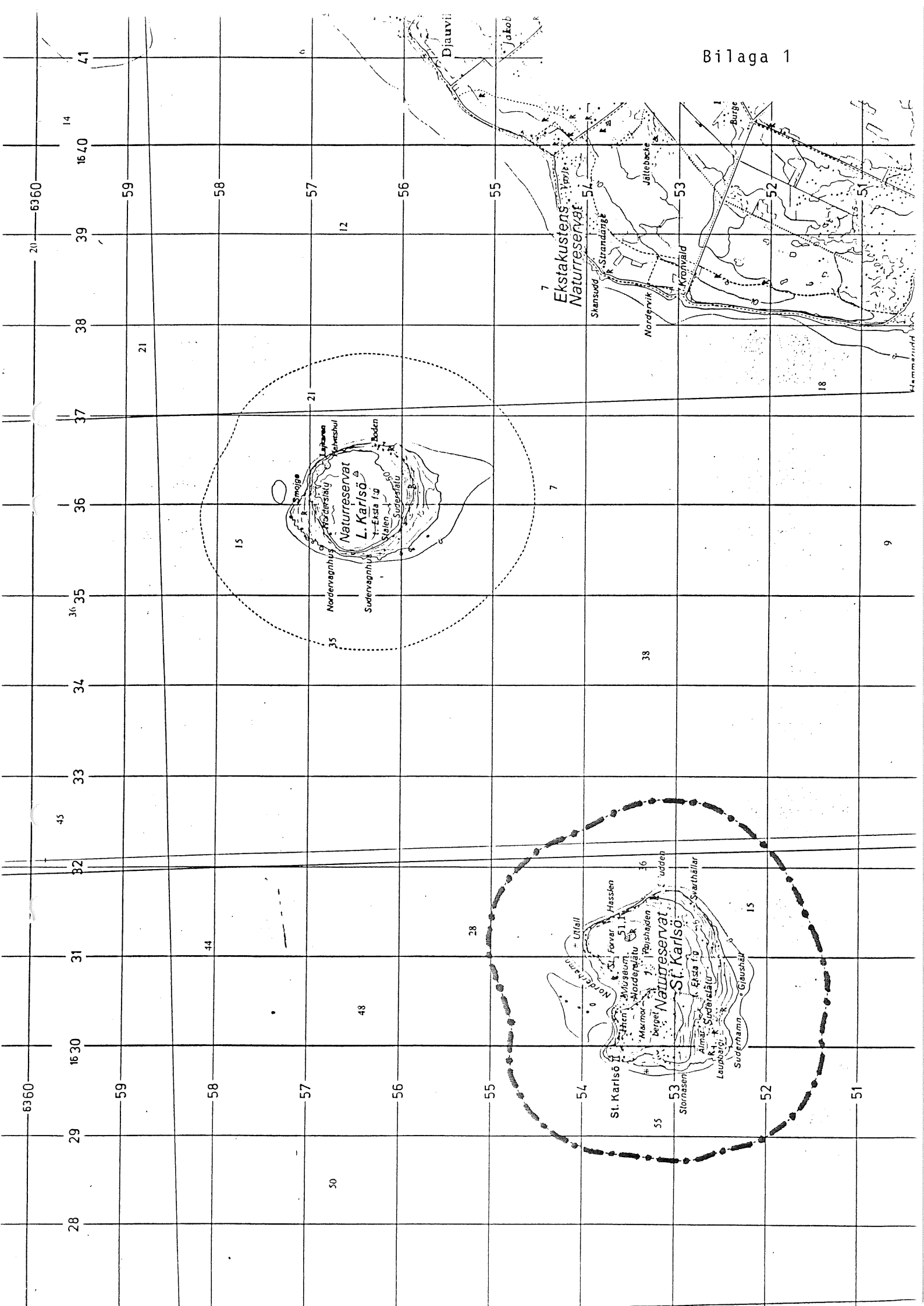
Claes Elmstedt

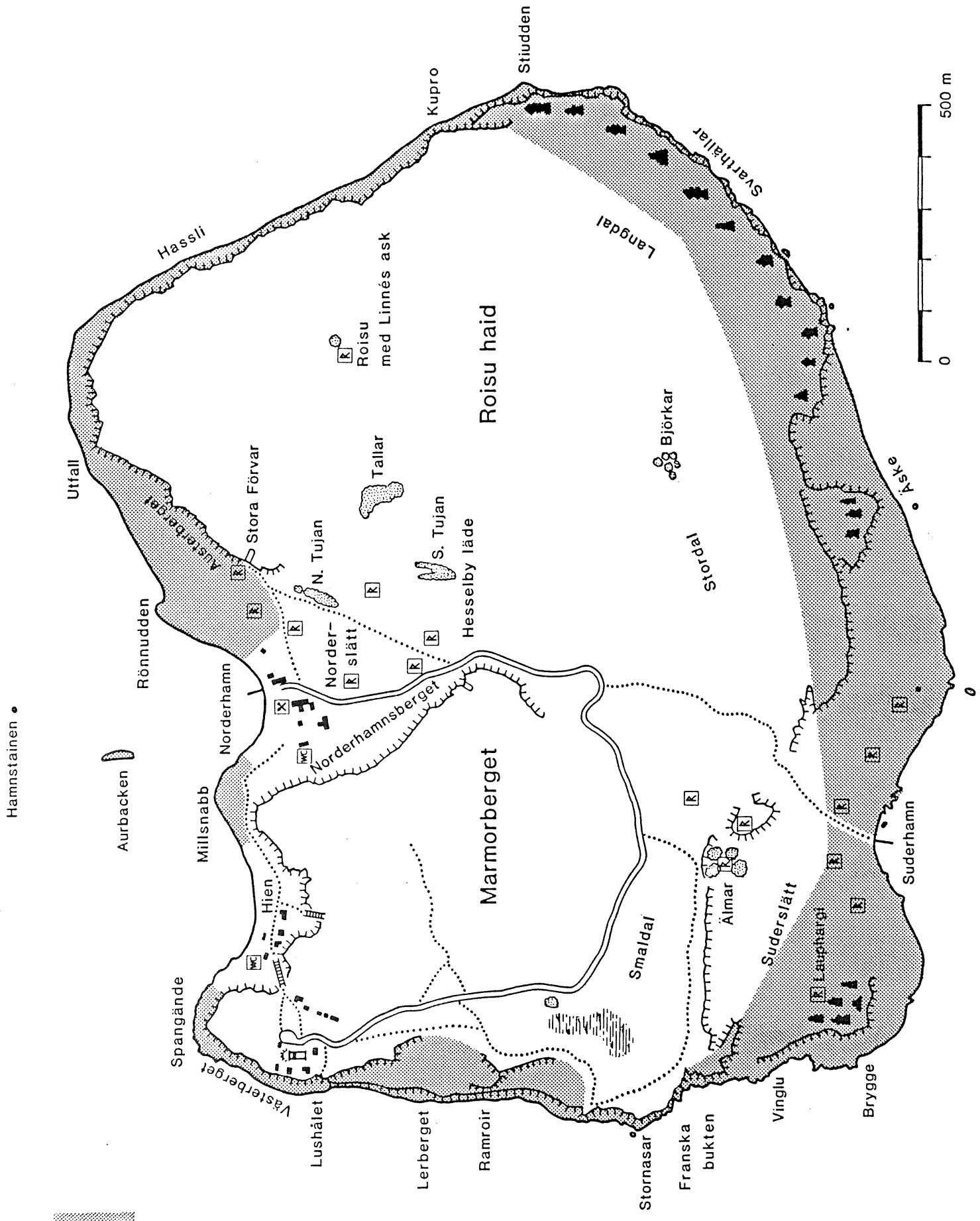

Per Hansson

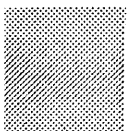
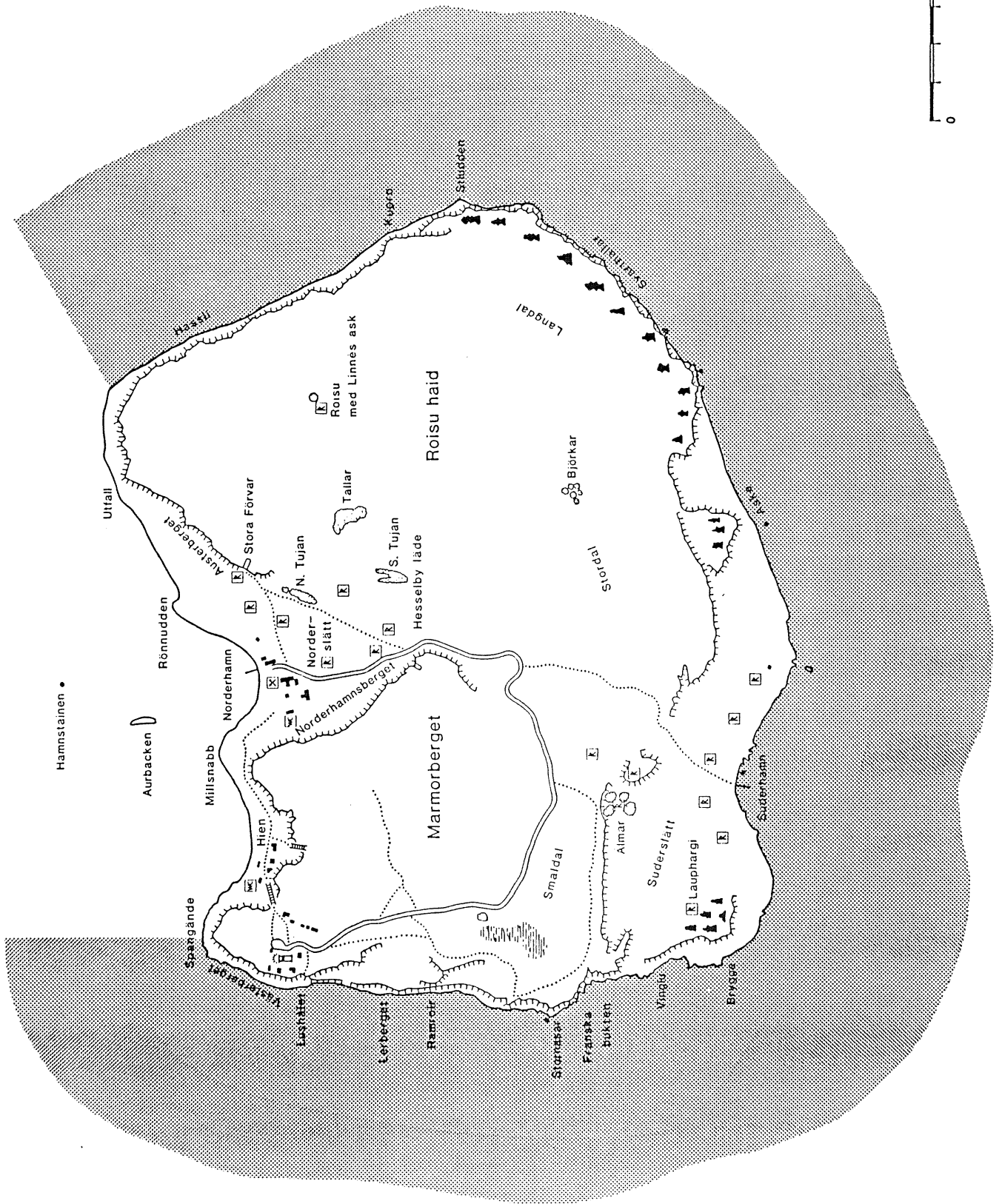
BILAGOR

1. Karta visande reservatets gräns m m
2. Karta visande utbredningen av landområde med tillträdesförbud 15.3-15.8
3. Karta visande utbredningen av vattenområde med tillträdesförbud 15.3-15.8.
4. Karta visande utbredningen av område med ankrings- och förtöjningsförbud 15.3-31.8
5. Karta på vilken markerats de vägar där det är tillåtet att föra motordrivna fordon
6. Skötselplan
7. Hur man överklagar

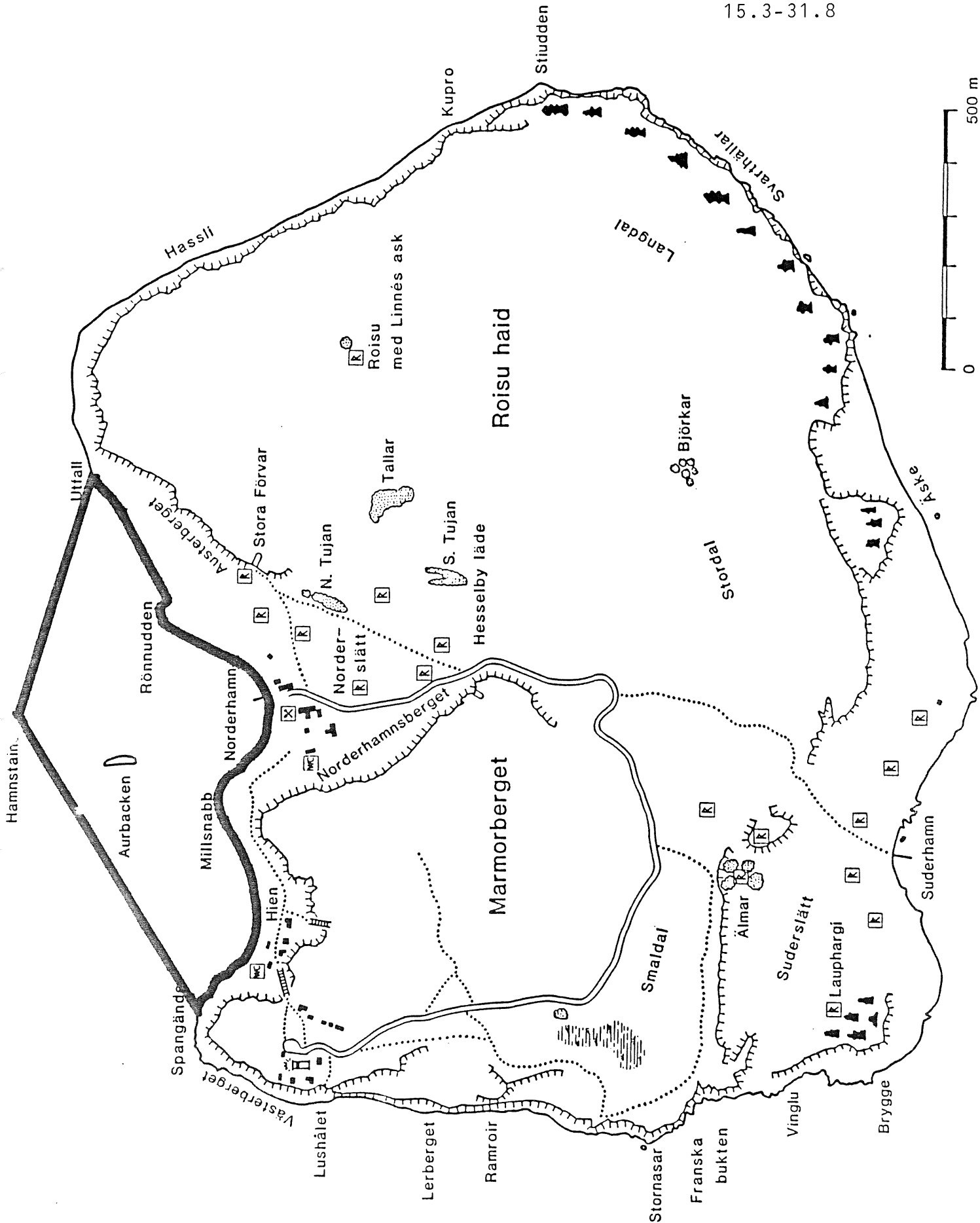

Landområde med tillträdesförbud 15.3-15.8

Vattenområde med vistelseförbud 15.3-15.8
 Området sträcker sig 500 m ut från stranden

Område med
ankrings- och
förtöjningsförbud
15.3-31.8

Tillåtna
körvägar

